

Grzegorz Szynal

Polskie sądownictwo pracy w okresie międzywojennym

Roczniki Administracji i Prawa 16/2, 121-130

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Oryginalny artykuł naukowy

Original Article

Data wpływu/Received: **20.07.2016**

Data recenzji/Accepted: **25.10.2016**

Data publikacji/Published: **20.12.2016**

Źródła finansowania publikacji: środki własne Autora

Authors' Contribution:

(A) Study Design (projekt badania)

(B) **Data Collection (zbieranie danych)**

(C) Statistical Analysis (analiza statystyczna)

(D) **Data Interpretation (interpretacja danych)**

(E) **Manuscript Preparation (redagowanie opracowania)**

(F) Literature Search (badania literaturowe)

Grzegorz Szynal¹

POLSKIE SĄDOWNICTWO PRACY W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

1. UWAGI OGÓLNE

W polskiej literaturze prawa okresu międzywojennego wyrażono stanowisko, iż dla procesów wynikających ze stosunku pracy potrzebne jest szybkie i tanie postępowanie². Szybkie dlatego, że stracona dla pracownika możliwość pracy jest bezpowrotna wobec niemożności akumulacji pracy, oraz z tego powodu, że stosunek pracy powoduje osobistą zależność, z której w czasie sporu wynikają dla obu stron utrudnienia, a tanie dlatego, że przy wysokich kosztach byłoby dla pracowników niedostępne. Poza tym postępowanie musi dawać specjalne gwarancje bezstron-

---

¹ mgr, sędzia, przewodniczący Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Rejonowego w Przemysłu, uczestnik seminarium doktoranckiego Wyższej Szkoły Prawa i Administracji Rzeszów – Przemysł.

² A. Raczyński, *Polskie prawo pracy*, Warszawa 1930, s. 284.

ności i budzić zaufanie przez współudział sędziów, obeznanych z warunkami życia pracowników³.

Pogląd ten, który w moim przekonaniu, co do swego założenia, nie stracił aktualności do chwili obecnej, wprost wskazuje na dostrzeganą już wówczas specyfikę sporów pracowniczych, które powinny być rozstrzygane w sądach specjalnych lub przynajmniej wyodrębnionych jednostkach organizacyjnych sądów powszechnych.

W Europie pierwsze sądy specjalne do spraw pracy powstały we Francji w 1806 r. Została wówczas wydana ustawa o utworzeniu *conseils de prud' hommes*, instytucji powołanej „do rozstrzygania w drodze polubownej drobnych sporów, powstających codziennie, bądź pomiędzy fabrykantami a robotnikami, bądź pomiędzy kierownikami warsztatów a czeladnikami i uczniami”⁴. Zarówno skład tego sądu, jak i kompetencje były odmienne od zwykłych sądów. *Conseils* były bowiem sądami wybieralnymi i mieszanymi, w skład których wchodził przedstawiciel pracodawców i pracowników. Rolą *conseils* było nie tylko rozstrzyganie sporów, ale także usiłowanie ich ugodowego załatwienia, stąd podział na sekcję ugodową (*bureau de conciliation*) i sekcję sporną (*bureau de jugement*). *Conseils* miały ponadto liczne zadania administracyjne, a także kompetencję karną⁵.

Polska, po odzyskaniu niepodległości, odziedziczyła po państwach zaborczych ustawodawstwo dotyczące rozstrzygania sporów pracowniczych, a także specjalne sądy powołane w tym celu (sądy przemysłowe, kupieckie). Rola tych sądów była jednak znacznie ograniczona, gdyż funkcjonowały one jedynie na ziemiach byłego zaboru niemieckiego i austriackiego, natomiast w byłym zaborze rosyjskim sądownictwo pracy w ogóle nie istniało.

Z chwilą odrodzenia się państwa polskiego budowa własnego jednolitego ustawodawstwa stanowiła jedno z podstawowych zadań politycznych w dziele odbudowy państwowości i integracji narodowej⁶. Powołano do życia Komisję Kodyfikacyjną, a w jej ramach podkomisje ds. ustroju sądownictwa, co w praktyce dało początek procesowi tworzenia jednolitego prawa o ustroju sądów powszechnych⁷. Po zmianach w sposobie stanowienia prawa, które miały miejsce w latach 1924-1927, powołano komisję ministerialną mającą za zadanie przygotowanie projektu rozporządzenia z mocą ustawy o ustroju sądów⁸. Ostatecznym efektem prac komisji było rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁹.

W tym samym okresie, rozporządzeniem Prezydenta z dnia 22 marca 1928 r., utworzono sądy pracy¹⁰, które jednak nie weszły w skład struktury sądownictwa powszechnego

³ Ibidem, k. 284.

⁴ Z. Skokowski, *Sprawa sądów pracy w Polsce*, „Praca i Opieka Społeczna” 1927, nr 3, s. 25.

⁵ A. Raczyński, *Polskie prawo...*, s. 285.

⁶ J. Markiewicz, *Kształtowanie się polskiego systemu prawa sądowego i jego twórcy w okresie międzywojennym 1919–1939 (wybrane zagadnienia)*, Teka Komisji Prawniczej Lubelskiego Oddziału Polskiej Akademii Nauk, 2010, s. 113.

⁷ M. Celej, *Ustrój sądów powszechnych w latach 1919-2010*, cz. 1, „Kwartalnik Krajowej Rady Sądownictwa” 2011, nr 2, s. 20.

⁸ Por. ibidem, s. 20.

⁹ Rozporządzenie Prezydenta RP z 6.02.1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. nr 12, poz. 93).

¹⁰ Rozporządzenie Prezydenta RP z 28.03.1928 r. o sądach pracy (Dz.U. nr 37, poz. 350).

go i traktowane były jako sądy szczególne¹¹. Stosunek sądu pracy do sądu powszechnego regulowały przepisy rozporządzenia o ustroju sądów powszechnych. Zgodnie z nimi, jeżeli sąd powszechny prawomocnie uznał właściwość sądu pracy w danej sprawie, było to wiążące dla sądu pracy, gdy sąd pracy uznał właściwość rzeczową sądu powszechnego, wiązało to sąd powszechny. W przypadku sporu kompetencyjnego pomiędzy tymi sądami, o właściwości rozstrzygał sąd apelacyjny przełożony nad sądem powszechnym¹².

2. STRUKTURA ORGANIZACYJNA, KOMPETENCJE I TRYB POSTĘPOWANIA PRZED SĄDAMI PRACY NA PODSTAWIE ROZPORZĄDZENIA PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ Z 22 MARCA 1928 R. O SĄDACH PRACY

Zgodnie z definicją zawartą w Rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 22 marca 1928 r., sądy pracy były powołane do rozstrzygania spornych spraw cywilnych, wynikających ze stosunku pracy i nauki zawodowej pomiędzy pracodawcami a pracownikami lub uczniami oraz pomiędzy pracownikami tego samego przedsiębiorstwa, a także spraw karnych o przekroczenia przepisów prawnych o ochronie pracy najemnej¹³.

Sądy te zostały utworzone w celu ochrony praw przyznanych pracownikom i pracodawcom przez liczne ustawy, a także po to, aby ujednoczyć odziedziczony po zaborcach system sądów orzekających w sprawach pracowniczych oraz uzupełnić brak takich sądów na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego¹⁴. Powołanie ich do życia miało nadto stanowić efektowne wykończenie zespołu ustaw socjalnych i usprawnić dochodzenie roszczeń ze stosunku pracy z jednoczesnym dopuszczeniem do udziału w wymiarze sprawiedliwości przedstawicieli pracowników¹⁵. W literaturze okresu międzywojennego wskazywano, że wydzielenie sądów pracy było naturalną konsekwencją wyodrębnienia się całokształtu prawodawstwa normującego stosunki socjalne, a także potrzebą specjalizacji w zakresie rozstrzygania zagadnień wynikających na tle zatargów o pracę¹⁶.

Ustawodawca postępował jednak z dużą ostrożnością, gdyż w województwach zachodnich pozostawił sądy przemysłowe i sądy kupieckie, uzyskując tym samym oszczędności dla skarbu państwa – sądy te utrzymywał samorząd terytorialny – ale także zwężenie zasięgu wprowadzonej innowacji i – teoretycznie – możliwość dokonania porównań¹⁷.

Rozporządzenie o sądach pracy przewidywało dwa rodzaje tych sądów. Pierwsze, tzw. samoistne sądy pracy, były ustanawiane przez Ministra Sprawiedliwości oraz

¹¹ Z. Zaleski, *Istota i zadania sądownictwa pracy w Polsce*, „Praca i Opieka Społeczna” 1929, nr 4, s. 323.

¹² Z. Fenichel, *Zarys polskiego prawa robotniczego*, Kraków 193, s. 255, 256.

¹³ Art. 1 rozporządzenia o sądach pracy.

¹⁴ T. Kotliński, *O ustroju i organizacji sądów pracy – w osiemdziesiąt rocznicę ich powstania*, „Palestra” 2008, nr 3-4, s. 150.

¹⁵ M. Świącicki, *Instytucje polskiego prawa pracy w latach 1918-1939*, Warszawa 1960, s. 256-257.

¹⁶ Z. Zaleski, *Istota i zadania sądownictwa pracy...*, s. 323.

¹⁷ Ibidem, s. 258.

Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrami Spraw Wewnętrznych, Skarbu, Rolnictwa oraz Przemysłu i Handlu dla okręgu jednej lub kilku gmin, lub wyjątkowo dla części gminy. W sytuacji, gdy utworzenie samoistnego sądu nie było wskazane, Ministrowie Sprawiedliwości oraz Pracy i Opieki Społecznej tworzyli wspólnym rozporządzeniem sąd pracy w obrębie sądu powiatowego (pokoju)¹⁸.

Sąd pracy składał się z przewodniczącego, jego zastępcy lub zastępców powoływanych spośród sędziów zawodowych oraz z co najmniej dziesięciu ławników i podwójnej liczby zastępców ławników powoływanych po połowie z grupy pracowników i pracodawców. Ławnicy byli powoływani na dwuletnią kadencję przez Ministra Sprawiedliwości, na wspólny wniosek Ministrów Pracy i Przemysłu, spośród kandydatów przedstawionych przez izby przemysłowo-handlowe, a także organizacje i stowarzyszenia pracowników i pracodawców¹⁹.

Warunkiem formalnym pełnienia urzędu ławnika było posiadanie obywatelstwa polskiego, pełni praw cywilnych i obywatelskich, nieskazitelnego charakteru oraz ukończony trzydziesty rok życia. Z mocy prawa ławnikami nie mogli być żołnierze w służbie czynnej, posłowie, senatorowie, duchowni oraz funkcjonariusze państwowi, o ile nie byli zatrudnieni w przedsiębiorstwach i instytucjach państwowych²⁰.

W pierwszej instancji sąd pracy orzekał w składzie sędziego zawodowego, jako przewodniczącego, i dwóch ławników. Od wyroków tego sądu stronom przysługiwały środki odwoławcze, których rozpoznanie powierzono sądom powszechnym. Apelację rozstrzygał sąd okręgowy w składzie, w zależności od wartości przedmiotu sporu, trzech sędziów zawodowych lub jednego sędziego i dwóch ławników. W sprawach o przedmiot sporu większej wartości stronom służyła skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego²¹.

Rozporządzenie z 1928 r. kazuistycznie wymieniało kategorie pracowników, którzy podlegali sądom pracy bądź z ich orzecznictwa byli wyłączeni. Sąd ten był właściwy tylko wtedy, gdy wartość przedmiotu sporu nie przewyższała 5 tys. zł²². W tej granicy kompetencji sądu podlegały spory o wynagrodzenie, spory dotyczące trwania i rozwiązywania stosunku pracy, spory o odszkodowanie ze stosunku pracy, spory dotyczące urlopów, potrąceń kary umownej lub regulaminowej, a także skargi o zwrot kaucji, o wykreślenie kaucji hipotecznej, zabezpieczającej pretensję ze stosunku pracy, spory dotyczące świadectw oraz książeczek obrachunkowych i służbowych, wypowiedzenia i usuwania z mieszkań stanowiących uposażenie służbowe lub jego część²³.

¹⁸ Art. 2 i art. 3 Rozporządzenia o sądach pracy.

¹⁹ A. Raczyński, *Polskie prawo...*, s. 298, 299.

²⁰ T. Kotliński, *Polskie sądownictwo w okresie międzywojennym*, Studia z dziejów państwa i prawa polskiego XIII, Kraków – Lublin – Łódź 2010, s. 171.

²¹ K.W. Baran, *Sądowy wymiar sprawiedliwości...*, s. 70.

²² Art. 6 rozporządzenia.

²³ Z. Fenichel, *Zarys polskiego prawa robotniczego...*, s. 253.

Właściwość miejscowa została uregulowana z założenia korzystnie dla pracownika, jako właściwość przemienna, gdyż powód mógł wybrać sąd miejsca, w okręgu którego praca miała być lub była wykonywana, albo sąd położenia zakładu pracy²⁴. Rozwiązanie to służyło również pracodawcy, gdyż prawo wyboru służyło powodowi bez względu na to, która strona stosunku pracy zdecydowała się wnieść powództwo²⁵. W praktyce, opartej na orzecznictwie Sądu Najwyższego, doszło jednak do niekorzystnej interpretacji przepisu o właściwości miejscowej sądu, która pozbawiała pracownika prawa do wytoczenia powództwa na zasadach właściwości ogólnej, według miejsca zamieszkania pozwanego²⁶.

Głównym założeniem procesu cywilnego przed sądem pracy było szybkie i tanie rozstrzygnięcie sporu²⁷. Rozporządzenie nałożyło obowiązek wyznaczania pierwszej rozprawy niezwłocznie, z reguły nie więcej niż pięć dni od dnia doręczenia wezwania do rozprawy²⁸, a także obniżało jego koszt²⁹. Zauważyć jednak trzeba, że zwolnienie z opłat sądowych dotyczyło jedynie spraw o wartości przedmiotu sporu nieprzekraczającej 50 złotych³⁰, w pozostałym zakresie obowiązywały reguły ogólne, w związku z czym realizacja postulatu taniego procesu ograniczyła się tylko do tej kategorii spraw. Poza zmianami wynikającymi z odrębności postępowania pracowniczego, przepisy rozporządzenia nakazywały w toku procesu stosowanie dotychczasowych procedur państw zaborczych. W byłym zaborze austriackim proces odbywał się według procedury cywilnej dla spraw drobiazgowych, na terenie zaś byłego zaboru rosyjskiego według postępowania w sądach pokoju³¹. Taki stan rzeczy prowadził w kolejnych latach do różnej wykładni przepisów oraz rozbieżności w orzecznictwie i stał się przedmiotem krytyki ze strony prawników, którzy wskazywali na niewystarczające powiązanie nowych regulacji z dotychczasowymi przepisami³².

Dodać należy, że jurysdykcja sądów pracy obejmowała także orzecznictwo w sprawach wykroczeń oraz przestępstw określonych w przepisach pracy, a dotyczących przekroczenia przepisów o czasie pracy, urlopach dla pracowników, pracy młodocianych i kobiet, o umowie o pracę robotników i pracowników umysłowych, o kaucjach składanych przez pracowników, o pośrednictwie pracy, o przekroczenia przepisów dotyczących higieny pracy i bezpieczeństwa pracy oraz sprawy o niewykonanie nakazów wydawanych przez inspektorów pracy³³. Nadto osoba już skazana orzeczeniem inspektora pracy lub

²⁴ M. Świącicki, *Instytucje polskiego prawa pracy...*, s. 262.

²⁵ A. Raczyński, *Polskie prawo...*, s. 296.

²⁶ Z. Kopankiewicz, *Prawo o sądach pracy*, „Palestra” 1934, nr 11, s. 723 i powołane tam orzecznictwo.

²⁷ Z. Fenichel, *Zarys polskiego prawa robotniczego...*, s. 256.

²⁸ Art. 28 rozporządzenia.

²⁹ K. Zabiegliński, Z. Łabaziewicz, *Polskie Prawo Pracy w okresie międzywojennym (wybrane zagadnienia)*, Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii Marynarki Wojennej, rocznik 1/2009, s. 247.

³⁰ Art. 34 rozporządzenia.

³¹ A. Raczyński, *Polskie prawo...*, s. 300.

³² T. Kotliński, *Polskie sądownictwo...*, s. 171 i przywołana tam literatura.

³³ Art. 7 rozporządzenia.

innej władzy administracyjnej mogła domagać się przekazania sprawy do sądu pracy, o ile dotyczyła ona naruszenia ustawodawstwa pracowniczego³⁴. Rozpatrywanie tych spraw odbywało się w składzie jednoosobowym, przez sędziego zawodowego w zwykłym trybie ustalonym dla sądów powszechnych. Spraw karnych było jednak stosunkowo niewiele; w latach 1929-1931 ok. 16%, a od roku 1932, kiedy to ograniczono kompetencję karną sądów pracy na rzecz inspektorów pracy w przedmiocie nakładania w pierwszej instancji kar administracyjnych na przedsiębiorców wykraczających przeciwko przepisom o czasie pracy i o pracy młodocianych i kobiet, jedynie 6% ogółu spraw wniesionych do sądów pracy (w 1934 r. – 8%)³⁵.

Sądy pracy sądziły dość szybko i sprawnie, jedynie niewielki stosunkowo odsetek spraw przechodził z jednego roku kalendarzowego na drugi, od ich orzeczeń wnoszono niewiele odwołań, a odsetek uwzględnionych odwołań malał z każdym rokiem³⁶.

Pomimo niewątpliwych korzyści, jakie dekret o sądach pracy przyniósł dla pracowników, którzy w 95% przypadków byli stroną powodową³⁷, wprowadzając forum i tryb postępowania dla nich korzystniejszy, podkreślenia wymaga, że użyteczność tych rozwiązań malała na skutek zbyt małej ilości utworzonych sądów. W 1929 r. na terenie Polski działało jedynie 16 sądów pracy okręgach sądów apelacyjnych: warszawskiego, krakowskiego i wileńskiego oraz Sądu Okręgowego w Cieszynie³⁸, co w porównaniu chociażby z Niemcami, gdzie cały obszar kraju został pokryty siecią 500 sądów pracy, było liczbą wielokrotnie niższą³⁹. W konsekwencji większość pracowników pozbawiono możliwości korzystania z instytucji, która miała im służyć⁴⁰.

3. SĄDOWNICTWO PRACY PO WEJŚCIU W ŻYCIE ROZPORZĄDZENIA PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ Z 24 PAŹDZIERNIKA 1934 R. PRAWO O SĄDACH PRACY

Z dniem 1 stycznia 1935 r. weszło w życie Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Prawo o sądach pracy⁴¹. Rozporządzenie to odebrało sądom pracy ich kompetencję karną, powierzając orzekanie o wykroczeniach przeciwko przepisom o ochronie pracy i o inspekcji pracy inspektorom pracy, a przeciwko przepisom o pośrednictwie pracy i o zwalczaniu chorób zawodowych – organom administracji ogólnej. Od orzeczenia karno-administracyjnego służyło odwołanie do sądu okręgowego⁴².

³⁴ Art. 9 rozporządzenia, T. Kotliński, *Polskie sądownictwo...*, s. 170.

³⁵ Z. Wróblewski, *Sądy pracy w 1934r.*, Praca i Opieka Społeczna 1935, nr 2, s. 163-175.

³⁶ M. Świącicki, *Instytucje polskiego prawa pracy...*, s. 266.

³⁷ Ibidem, s. 266.

³⁸ Z. Zaleski, *Istota i zadania sądownictwa pracy...*, s. 322.

³⁹ M. Świącicki, *Instytucje polskiego prawa pracy...*, s. 262 i powołana tam literatura.

⁴⁰ Ibidem, s. 266.

⁴¹ Rozporządzenie Prezydenta RP z 24.10.1934 r. Prawo o sądach pracy (Dz.U. nr 95, poz. 854).

⁴² M. Świącicki, *Instytucje polskiego prawa pracy...*, s. 266.

Rozporządzenie wprost wskazywało, iż sądy pracy rozstrzygają spory cywilne, tym samym wyłączyło więc z ich kognicji spory ze stosunku publiczno-prawnego, w tym dotyczące pracowników państwa lub samorządu, a także spory umysłowych pracowników kontraktowych, zatrudnionych w urzędach i szkołach państwowych oraz samorządu terytorialnego⁴³. Zakres spraw cywilnych podlegających orzecznictwu sądów pracy uległ jednak wyraźnemu zwiększeniu. Sądy te miały rozstrzygać spory wynikające ze stosunków: pracy, chałupniczego, z tytułu umowy o naukę zawodu oraz wspólnej pracy i należności z instytucji ubezpieczeń społecznych, o ile wartość przedmiotu sporu nie przekraczała kwoty 10 tys. złotych⁴⁴.

Wobec zaniechania kazuistycznego określenia kategorii pracowników, którzy podlegali sądom pracy, stały się one właściwe również dla m.in. nauczycieli prywatnych oraz w sprawach mieszkań służbowych. Właściwością sądów pracy objęci zostali nadto pracownicy fizyczni, zatrudnieni w urzędach i szkołach państwowych oraz samorządu terytorialnego, dotychczas spod tej właściwości wyłączeni⁴⁵. Uregulowano również kwestię właściwości miejscowej sądu. Powód mógł wnieść powództwo bądź przed sąd, w którego okręgu praca miała być lub była wykonywana, bądź przed sąd, w którego okręgu znajdował się zakład pracy lub siedziba zarządu przedsiębiorstwa, bądź przed sąd właściwości ogólnej pozwanego⁴⁶.

Pomimo zachowania zasadniczo dotychczasowych zasad postępowania przed sądami pracy wprowadzono pewne zmiany dotyczące ich organizacji. Przedłużona została kadencja ławników z 2 do 3 lat, stworzono także możliwość przekazania kompetencji powoływania ławników z gestii Ministra Sprawiedliwości na prezesów sądów apelacyjnych⁴⁷. Udział ławników ograniczono tylko do rozprawy i wydania wyroku, postanowienia zapadające na posiedzeniach niejawnych (porządkowe, administracyjne) miał wydawać sędzia przewodniczący jednoosobowo⁴⁸.

Zachowano zwolnienie z opłat sądowych, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekraczała 50 złotych, natomiast w sprawach o wartości przedmiotu sporu nieprzekraczających 1 tys. złotych obniżono opłatę do połowy odpowiedniej opłaty wpisu stosunkowego⁴⁹.

Z chwilą wejścia w życie rozporządzenia z 1934 r. obowiązywała już nowa procedura cywilna i postępowanie przed sądami pracy toczyło się według tej procedury⁵⁰, jednakże z pewnymi wyjątkami. Przede wszystkim termin rozprawy musiał być wyznaczony niezwłocznie, co oznaczało, że okres między wniesieniem pozwu a wyzna-

⁴³ I. Rosenbluth, *Prawo pracy. Ustawy – Rozporządzenia – Orzecznictwo – Wyjaśnienia*, Kraków 1937, s. 6-7.

⁴⁴ Art. 1 rozporządzenia Prawo o sądach...

⁴⁵ Z. Kopankiewicz, *Prawo o sądach pracy...*, s.722.

⁴⁶ Art. 17 § 1 rozporządzenia Prawo o sądach...

⁴⁷ Art. 7 § 1 i 7 rozporządzenia prawo o sądach...

⁴⁸ M. Święcicki, *Instytucje polskiego prawa pracy...*, s. 273.

⁴⁹ Art. 39 § 2 rozporządzenia Prawo o sądach...

⁵⁰ Rozporządzenie Prezydenta RP z 29.11.1930 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 1932 r. nr 112, poz. 934).

zeniem terminu rozprawy nie powinien przekraczać dwóch tygodni⁵¹. Dopuszczono możliwość nadania wyrokom sądu pracy rygoru natychmiastowej wykonalności również w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa oraz przedsiębiorstwom państwowym, a także wprowadzono postępowanie nakazowe⁵².

Rozwiązaniem, które miało przyspieszyć tryb postępowania sądowego, było wprowadzenie sesji pojednawczych. Skierowanie sprawy na sesję pojednawczą uzależnione było od swobodnego uznania przewodniczącego sądu pracy, chociaż mogło być spowodowane wnioskiem powoda⁵³. Celem takiej sesji było nakłonienie stron do ugody, a jej przeprowadzenie powierzono wyłącznie dwóm ławnikom. W przypadku zawarcia ugody miała ona moc ugody zawartej przed sądem pracy, a w razie braku porozumienia sprawę kierowano do postępowania zwykłego⁵⁴.

Środki odwoławcze podobnie jak w rozporządzeniu z 1928 r. uzależnione były od wartości przedmiotu sporu. W sprawach, w których wartość przedmiotu sporu nie przekraczała 300 zł, apelację rozpoznawał sąd okręgowy w składzie trzech sędziów zawodowych, w pozostałych sprawach sąd okręgowy w składzie jednego sędziego i dwóch ławników.

Zakres obowiązywania rozporządzenia z 1934 r. rozszerzono na ziemie zachodnie, a na mocy rozporządzenia z 1936 r. przekształcono funkcjonujące tam sądy przemysłowe i kupieckie na sądy pracy⁵⁵. Tym samym w zakresie sądownictwa pracy ujednolicony został system rozstrzygania sporów na terytorium Rzeczypospolitej, chociaż w dalszym ciągu sądy pracy nie tworzyły samodzielnego pionu i nie miały zasięgu powszechnego. W 1938 r. liczba sądów samoistnych doszła do siedemnastu, sądów pracy przy sądach grodzkich było dziewięć⁵⁶.

4. UWAGI KOŃCOWE

W okresie międzywojennym ukształtowały się podstawowe instytucje polskiego prawa pracy, unormowane w znacznej części w sposób oryginalny i na wysokim poziomie legislacyjnym⁵⁷. W zakresie stosunków pracy stworzony został aparat wymiaru sprawiedliwości, który podjął swoją działalność także w pierwszych latach Polski Ludowej⁵⁸. Na tworzący się wówczas porządek prawny z zakresu prawa pracy składały się bowiem w dużej mierze przepisy wydane w latach 1918-1939⁵⁹, a system specjalnego sądownictwa pracy obowiązywał do 26 października 1950 roku⁶⁰.

⁵¹ T. Kotliński, *Polskie sądownictwo...*, s. 175.

⁵² Art. 30 § 2 i art. 36 rozporządzenia Prawo o sądach...

⁵³ I. Rosenbluth, *Prawo pracy...*, s. 59.

⁵⁴ Art. 24 rozporządzenia Prawo o sądach...

⁵⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 lipca 1936r. o przekształceniu sądów przemysłowych i kupieckich na sądy pracy (Dz.U. nr 54, poz. 391).

⁵⁶ M. Święcicki, *Prawo pracy...*, s. 49.

⁵⁷ K. Zabiegiński, Z. Łabaziewicz, *Polskie prawo pracy...*, s. 249.

⁵⁸ J. Jonczyk, *Spiry ze stosunku pracy*, Warszawa 1965, s. 205.

⁵⁹ W. Piotrowski, *Z problematyki ochrony trwałości stosunku pracy*, Poznań 1965, s. 84.

⁶⁰ Dekret z 26.10.1950 r. o przekazaniu sądom powszechnym spraw w zakresie sądownictwa pracy

Powołanie do życia sądów pracy było niewątpliwie rozwiązaniem korzystnym dla pracowników, ponieważ w przypadku sporu z pracodawcą poddawało jego rozstrzygnięcie, przy zastosowaniu szczególnej procedury, dającej pewne przywileje procesowe pracownikowi, wyspecjalizowanemu i niezależnemu organowi sądowemu. Nadzwyczaj istotną kwestią było nadto stworzenie realnej możliwości egzekwowania przez pracownika roszczeń odszkodowawczych. Zauważono i podkreślono w ten sposób specyfikę sporów pomiędzy pracownikiem a pracodawcą, a także nieefektywność sądownictwa powszechnego, które nie potrafiło tych spraw załatwiać w sposób zadowalający, a więc szybki, tani oraz oparty na znajomości i zrozumieniu stosunków pracy⁶¹.

Pomimo skromnego zakresu działania sądy pracy w okresie międzywojennym zasłużenie cieszyły się popularnością⁶². Wprawdzie wskutek powolnej rozbudowy nigdy nie nabrały one charakteru powszechnego, stały się jednak ważnym czynnikiem ochrony interesów pracownika również z tego względu, iż skupiły kadrę sędziowską zaangażowaną w sprawę rozwoju ustawodawstwa pracy i umocnienia praworzędności w tej dziedzinie⁶³.

Bibliografia

- Baran K.W., *Sądowy wymiar sprawiedliwości w sprawach z zakresu prawa pracy*, Warszawa 1996.
- Cełej M., *Ustrój sądów powszechnych w latach 1919-2010*, cz. 1, Kwartalnik Krajowej Rady Sądownictwa 2011, nr 2.
- Dral A., *Powszechna ochrona trwałości stosunku pracy. Tendencje zmian*, Warszawa 2009.
- Fenichel Z., *Zarys polskiego prawa robotniczego*, Kraków 1930.
- Jonczyk J., *Spory ze stosunku pracy*, Warszawa 1965.
- Kopankiewicz Z., *Prawo o sądach pracy*, „Palestra” 1934, nr 11.
- Kotliński T., *O ustroju i organizacji sądów pracy – w osiemdziesiątą rocznicę ich powstania*, „Palestra” 2008, nr 3-4.
- Kotliński T., *Polskie sądownictwo w okresie międzywojennym*, Studia z dziejów państwa i prawa polskiego XIII, Kraków – Lublin – Łódź 2010.
- Markiewicz J., *Kształtowanie się polskiego systemu prawa sądowego i jego twórcy w okresie międzywojennym 1919-1939 (wybrane zagadnienia)*, Teka Komisji Prawniczej Lubelskiego Oddziału Polskiej Akademii Nauk, 2010.
- Piotrowski W., *Z problematyki ochrony trwałości stosunku pracy*, Poznań 1965.
- Raczyński A., *Polskie prawo pracy*, Warszawa 1930.
- Rosenbluth I., *Prawo pracy. Ustawy – Rozporządzenia – Orzecznictwo – Wyjaśnienia*, Kraków 1937.
- Skokowski Z., *Sprawa sądów pracy w Polsce*, „Praca i Opieka Społeczna” 1927, nr 3.
- Szubert W., *Zarys prawa pracy*, Warszawa 1976.
- Święcicki M., *Instytucje polskiego prawa pracy w latach 1918-1939*, Warszawa 1960.

(Dz.U. nr 49, poz. 446), por. A. Dral, *Powszechna ochrona trwałości stosunku pracy. Tendencje zmian*, Warszawa 2009, s. 203.

⁶¹ Z. Skokowski, *Sprawa sądów pracy...*, s. 25.

⁶² J. Jończyk, *Spory ze stosunku pracy...*, s. 197.

⁶³ W. Szubert, *Zarys prawa pracy*, Warszawa 1976, s. 26.

- Wróblewski Z., *Sądy pracy w 1934 r.*, „Praca i Opieka Społeczna” 1935, nr 2.
Zabiegliński K., Łabaziewicz Z., *Polskie Prawo Pracy w okresie międzywojennym (wybrane zagadnienia)*, Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii Marynarki Wojennej, rocznik 1/2009.
Zaleski Z., *Istota i zadania sądownictwa pracy w Polsce*, „Praca i Opieka Społeczna” 1929, nr 4.

Akty prawne:

- Rozporządzenie Prezydenta RP z 6.02.1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. nr 12, poz. 93).
Rozporządzenie Prezydenta RP z 28.03.1928 r. o sądach pracy (Dz.U. nr 37, poz. 350).
Rozporządzenie Prezydenta RP z 24.10.1934 r. Prawo o sądach pracy (Dz.U. nr 95, poz. 854).
Rozporządzenie Prezydenta RP z 29.11.1930 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 1932 r. nr 112, poz. 934).
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 lipca 1936 r. o przekształceniu sądów przemysłowych i kupieckich na sądy pracy (Dz.U. nr 54, poz. 391).
Dekret z 26.10.1950 r. o przekazaniu sądom powszechnym spraw w zakresie sądownictwa pracy (Dz.U. nr 49, poz. 446).

Streszczenie: Artykuł zawiera omówienie procesu tworzenia się polskiego sądownictwa pracy i jego genezy po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. Zawarte zostało w nim omówienie funkcjonowania sądownictwa pracy na podstawie dwóch podstawowych aktów prawnych regulujących tę kwestię w okresie międzywojennym, tj. Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 22 marca 1928 r. o sądach pracy i Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 24 października 1934 r. Prawo o sądach pracy, a także podstawowe różnice w tych regulacjach prawnych. Poddana analizie została kwestia struktury organizacyjnej sądów pracy, ich kompetencji i trybu postępowania w sporach podlegających ich jurysdykcji. Przedstawiona została również ocena efektywności sądów pracy w okresie międzywojennym i wpływ ich utworzenia na możliwość egzekwowania swoich praw przez pracowników.

Słowa kluczowe: prawo pracy, sądownictwo, praca, okres międzywojenny, spory pracownicze

POLISH JUDICIARY OF WORK IN THE INTERWAR PERIOD

Summary: The article provides an overview of the process of the formation of Polish judiciary of work and its origins after Poland regained independence in 1918. It is an overview of the functioning of the judiciary of work based on two basic legal acts that regulate the issue in the interwar period i.e. Regulation of the President of the Republic of Poland of March 22, 1928 of the labour courts and the Regulation of the President of the Republic of Poland of 24 October 1934 labour courts law as well as fundamental differences in these instruments. The issue of organisational structure of the labour courts, their competence and conduct disputes within their jurisdiction have been analysed. The evaluation of the effectiveness of labour courts in the interwar period, and the impact of their creation on the ability to enforce their rights by employees has also been presented.

Keywords: labour law, judiciary, work, the interwar period, industrial disputes